

Ewa Stawicka

Uwagi na tle założeń reformy kształcenia prawników w Niemczech

Palestra 49/5-6(557-558), 101-103

2004

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

ADWOKATURA W EUROPIE

Ewa Stawicka

Uwagi na tle założeń reformy kształcenia prawników w Niemczech¹

W roku 2003 została w Niemczech wprowadzona w życie reforma systemu kształcenia prawników. Jej podstawą prawną jest ustawa z 11 lipca 2002 roku. Federacyjny charakter państwa jest przyczyną, dla której poszczególne rozwiązania, dotyczące w szczególności proporcji czasowych pomiędzy praktykami odbywanymi w rozmaitych instytucjach prawniczych, a także systemu finansowania, będą regulowane osobno w różnych landach. Zasadniczy zrąb przyjętych wspólnych rozwiązań przedstawia się zaś następująco:

System edukacji prawniczej w Niemczech tradycyjnie zakłada spójność pomiędzy tak zwanym pierwszym jej stopniem – teoretycznym – oraz stopniem drugim, zwanym referendariatem. Ów drugi etap kształcenia (podobnie jak pierwszy) kończy się egzaminem państwowym, a jego pozytywny wynik uprawnia absolwenta do swobodnego wyboru i wykonywania jednego z zawodów prawniczych. Ze statystyk wynika, że w ostatnich latach regularnie około 80% osób, które zdały taki egzamin, wybiera wpis na listę adwokatów. W liczbach bezwzględnych, w przykładowym roku 2001 proporcja ta była nieco niższa, a zjawisko w skali całych Niemiec przedstawiało się następująco:

18143 osoby rozpoczynające studia uniwersyteckie na wydziałach prawa
11139 osób, które zdały prawniczy egzamin państwowy pierwszego stopnia
10697 osób, które zdały prawniczy egzamin państwowy drugiego stopnia
5938 osób, które uzyskały wpis na listę adwokatów.
Łączna liczba adwokatów w 2001 roku wynosiła w Niemczech 116305 osób.

¹ Opracowanie dokonane zostało w oparciu o tekst referatu adw. dr. Güntera Kröbera zatytułowanego „Reforma systemu kształcenia prawników”, wygłoszonego na konferencji „Ponadgraniczna współpraca prawników”, zorganizowanej przez Czeską Izbę Adwokacką w Pradze w dniach 12–14 września 2002 r.

Warto dodać, że w krajach naszych zachodnich sąsiadów do kategorii wolnych zawodów prawniczych zalicza się – oprócz adwokatów – również adwokatów notariuszy (w niektórych landach dopuszczalne jest posiadanie takich łączonych uprawnień i prowadzenie jednocześnie dwojakiej praktyki), notariuszy, doradców podatkowych, pełnomocników podatkowych oraz audytorów. Wśród nich drugie – po adwokatach – co do liczebności miejsce zajmują doradcy podatkowi, w liczbie około sześćdziesięciu tysięcy.

W reformowanym systemie zostanie utrzymana zasada dwustopniowości oraz „uniwersalności” kształcenia. Jednakże ciężar całości edukacji w większym niż dotychczas stopniu będzie spoczywał na barkach nauczycieli akademickich; w myśl nowych reguł, 30% egzaminów będzie miało charakter uniwersytecki, sprawdzian pozostałych zaś 70% będzie rzeczą komisji przeprowadzającej egzamin państwowy. Należy podkreślić, że przepisy niemieckie nadają określeniu „studia uniwersyteckie” jednoznacznie ścisły charakter, nie rozszerzając tego pojęcia na inne uczelnie, choćby nawet funkcjonowały w ich obrębie wydziały prawa.

Z drugiej strony – omówione wyżej zjawisko liczebnej dominacji palestry pośród wszelkich innych profesji prawniczych skłoniło ustawodawcę do wprowadzenia takich rozwiązań, które absolwentów kursu drugiego stopnia pozwolą przygotować przede wszystkim do prawidłowego świadczenia usług adwokackich. Duży nacisk zostanie przy tym położony na języki obce, a także – na dziedziny mające styk z prawem europejskim. Wyraźnie przewidziano udział samorządów adwokackich w kształceniu przyszłych młodych koleżanek i kolegów, przy czym wkład finansowy organów palestry w to przedsięwzięcie ma być dość mocno ograniczony.

Według wspólnych ustaleń poczynionych wstępnie przez Ministerstwo Sprawiedliwości Saksonii z terytorialnie właściwą radą adwokacką – od jesieni 2003 roku proporcje czasu spędzanego na praktykach przez uczestników dwuletniego kursu drugiego stopnia będą się w tym landzie układały następująco:

- 5 miesięcy praktyki w zakresie prawa cywilnego
- 3 miesiące praktyki w zakresie prawa karnego
- 4 miesiące praktyki w dziedzinie administracyjnej
- 9 miesięcy praktyki w kancelarii (spółce, firmie) adwokackiej
- 3 miesiące w instytucji zajmującej się przeprowadzaniem wyborów.

Przykład Saksonii jest interesujący i z innego względu: jest to jeden z tych krajów związkowych, które dawniej wchodziły w skład Niemieckiej Republiki Demokratycznej. Bezpośrednio po zjednoczeniu, w 1990 roku, palestra liczyła w nim zaledwie 182 członków; obecnie (w roku 2002) jest ich 3720. Ta ilustracja pozwala się domyślać, że jedną z przyczyn utrzymywania przez państwo niemieckie zasady pełnej niemal swobody dostępu do wolnych profesji prawniczych jest chęć długofalowego wyrównania szans grupom zawodowym we wszystkich częściach kraju.

Odmienne nieco od polskich założeń, na których zbudowany został cały, spójny schemat stopni kształcenia, znajdują swój wyraz także w promowaniu idei specjalizacji adwokatów. W Niemczech rokrocznie wzrasta liczba członków palestry, któ-

rzy – spełniwszy dodatkowe warunki – podają na liście obok swego nazwiska wybraną dziedzinę, w której się specjalizują: prawo podatkowe, administracyjne, karne, rodzinne, prawo pracy, prawo związane z kwestiami socjalnymi lub prawo upadłościowe. Samo zestawienie wskazuje na to, iż w porównaniu z polskim rynkiem usług prawniczych – niemieccy adwokaci proporcjonalnie o wiele więcej mają zajęcia z podatkami czy też uprawnieniami socjalnymi swoich klientów. Inne są także możliwości finansowe oraz przyzwyczajenia tamtego społeczeństwa, chętniej korzystającego z fachowych usług w drobnych nawet sprawach.

Z zainteresowaniem będziemy śledzić nowe trendy, jakie w następnych latach pojawiać się będą w środowisku naszych niemieckich kolegów.